

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

Темненко Софії Миколаївни на тему

«Формування та розвиток ринку кормових добавок»,

подану на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 05 «Соціальні

та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка»

1. Актуальність теми та її зв'язок з напрямками

науково-дослідних робіт

Збільшення обсягів і підвищення ефективності виробництва продукції тваринництва є необхідною умовою зміцнення продовольчої безпеки України, посилення позицій вітчизняних аграріїв на внутрішньому та зовнішньому ринках. Одним із ключових чинників забезпечення ефективного виробництва продукції тваринництва є організація кормової бази. Цей чинник є визначальним при формуванні продуктивності тварин та якості продукції тваринництва.

Забезпечення повноцінної годівлі тварин збалансованими за поживністю та біологічно активними речовинами передбачає використання кормових добавок. Попри те, що застосування цих добавок знайшло широке розповсюдження у світовій практиці, в Україні для багатьох сільськогосподарських товаровиробників технології годівлі тварин з використанням кормових добавок є інноваційними. Поширення таких технологій визначається наявністю ринку кормових добавок, характеристики якого в Україні поки що не забезпечують формування стійкого попиту та пропозиції на відповідну продукцію, гармонізацію інтересів усіх фактичних і потенційних учасників ринку.

Особливості функціонування та засади розвитку ринку кормових добавок в Україні у науковій літературі майже не висвітлені. Принципи розвитку цього ринку повинні враховувати процеси, які відбуваються в системі аграрного виробництва України, включаючи можливості, пов'язані з реалізацією євроінтеграційних планів, та виклики, зумовлені російською

військовою агресією. Це обумовлює актуальність виконаного С. М. Темненко дослідження, мета якого полягала в розробці та обґрунтуванні теоретико-методичних підходів і практичних рекомендацій щодо концептуальних засад формування та розвитку ринку кормових добавок в Україні.

Дисертацію виконано відповідно до тематики науково-дослідних робіт факультету управління, економіки та права Львівського національного університету природокористування на 2016-2020 роки «Організаційно-економічний механізм забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору економіки та села» (номер державної реєстрації 011611003176) та на 2021-2025 роки «Механізми забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору економіки та сільських територій» (номер державної реєстрації 0121Ш08898). У межах цих тем дисертантка опрацювала теоретичні, методичні та організаційні засади функціонування ринку кормових добавок, обґрунтувала напрямки його розвитку в Україні.

2. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Достовірність результатів проведеного дисертаційного дослідження забезпечують:

теоретичне та методологічне обґрунтування вихідних положень дослідження, відображених у коректно сформульованій меті й завданнях, які впливають з неї;

- застосування комплексу методів, відповідних об'єкту дослідження та поставленим завданням;

- ґрунтовний аналіз статистичних даних, репрезентативність вибірки сільськогосподарських підприємств, задіяних для збору даних.

При проведенні дослідження використані необхідні нормативно-правові акти України, які регулюють досліджувані процеси, зокрема відносини учасників ринку кормових добавок, наукові праці вітчизняних і зарубіжних авторів, офіційні статистичні матеріали, результати проведеного автором

обстеження сільськогосподарських підприємств. Одержані результати відповідають поставленим завданням.

Достовірність практичних розробок авторки підтверджується довідками про їх практичне використання, апробацією на науково-практичних конференціях. Враховуючи це, зроблено висновок, що одержані результати дослідження є достовірними.

3. Наукова новизна і практичне значення результатів дослідження

Наукова новизна дослідження полягає в системному розв'язанні важливого науково-прикладного завдання, пов'язаного з розробкою теоретико-методичних і практичних аспектів формування та розвитку ринку кормових добавок в Україні. До основних результатів, які містять наукову новизну, можна віднести:

- удосконалення дисертанткою методичного підходу до класифікації кормових добавок, у якому в доповнення до існуючих підходів запропоновано низку уточнень у виділенні груп добавок за способом виготовлення, метою застосування, цільовим видом тварин, а також розкриті принципи формування цих груп, зазначені завдання класифікації кормових добавок;

- розроблено методичні засади дослідження ринку кормових добавок, з допомогою яких, використовуючи результати обстеження сільськогосподарських підприємств - споживачів кормових добавок, встановлено особливості формування попиту на кормові добавки та відносин підприємств-споживачів із виробниками і дистриб'юторами кормових добавок;

- запропоновано методичні підходи щодо оцінки конкурентного середовища на ринку кормових добавок, які передбачають врахування інформації про зареєстровані в Україні кормові добавки, діяльність їхніх виробників і дистриб'юторів, особливості застосування продавцями кормових добавок окремих інструментів конкурентної боротьби;

- запропоновано підходи до визначення перспектив розвитку ринку кормових добавок на основі встановлення залежності попиту на ці добавки від стану, тенденцій та завдань розвитку основних тваринницьких галузей в окремих категоріях сільськогосподарських виробників;

- окреслено засади розвитку ринку кормових добавок в Україні через залучення до споживачів цих добавок малих сільськогосподарських виробників;

- сформульовано положення щодо забезпечення розвитку вітчизняного ринку кормових добавок з використанням стимулів, пов'язаних з реалізацією євроінтеграційних планів України;

- обґрунтовано засади формування інструментарію регулювання обігу кормових добавок в Україні та конкретизовано особливості застосування окремих регуляторних інструментів.

Практична значущість результатів дослідження полягає в розробленні обґрунтованих рекомендацій щодо вирішення завдань, які виникають у процесі формування відносин між учасниками ринку кормових добавок.

Наукові розробки дисертантки знайшли застосування у виконанні науково-технічної роботи Державного науково-дослідного контрольного інституту ветеринарних препаратів та кормових добавок «Розроблення та впровадження системи оцінки якості, безпечності та ефективності ветеринарних лікарських засобів та кормових добавок у відповідності до міжнародних вимог» (довідка №1762-Тс/05 від 15.09.2022 р.).

Результати дослідження враховані в діяльності приватного підприємства «Кронос Агро» - виробника кормових добавок (довідка № 26 від 15.09.2022 р.). Окремі науково-методичні положення дисертаційної роботи використовуються в навчальному процесі Львівського національного університету природокористування (довідка № 01-28-03-950 від 19.09.2022 р.).

Представлені документи та аналіз основних положень, викладених у дисертації, дають підстави для висновку, що результати дослідження С. М. Темненко характеризуються практичною значимістю.

4. Основний зміст роботи

За змістом дисертаційна робота С. М. Темненко відповідає меті та завданням дослідження. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, списку використаних джерел, додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, розкрито його наукову новизну та практичне значення, наведено відомості про апробацію одержаних результатів (с. 15-22).

У першому розділі показано особливості формування і функціонування ринку кормових добавок, розглянуто використання кормових добавок як виробничого ресурсу та їх особливості як предмета товарного обігу. Зокрема, запропоновано власне трактування дефініції «ринок кормових добавок» (с. 32-33), наведена класифікація кормових добавок за низкою ознак і показано практичне значення окремих підходів у цій класифікації (с. 40-52), опрацьовані питання сегментації ринку кормових добавок (с. 53-55). Опрацьовані питання методики дослідження ринку кормових добавок та основних його характеристик (с. 63-71).

У другому розділі досліджено стан та особливості розвитку ринку кормових добавок в Україні. Дисертанткою здійснено ґрунтовний аналіз діяльності виробників продукції тваринництва як споживачів кормових добавок (с. 75-93), результати якого вдало оформлені у вигляді таблиць і графічних зображень. З використанням доступної статистичної та відомчої інформації показано тенденції й закономірності у виробництві, надходженні на український ринок та застосуванні кормових добавок (с. 95-112). На основі опрацювання інформації з доступних джерел здійснено оцінку конкурентного середовища на ринку кормових добавок в Україні, зокрема представленні на ньому продукції зарубіжних і вітчизняних виробників (с. 113-137).

У третьому розділі дисертанткою висвітлені концептуальні підходи до формування основних характеристик ринку кормових добавок (с. 141-161). Показано можливість удосконалення окремих інструментів регулювання ринку кормових добавок в Україні, зокрема з урахуванням зарубіжного

досвіду відповідної регуляторної діяльності (с. 164-180). З використанням результатів опитування сільськогосподарських підприємств Львівської області - виробників продукції тваринництва (як фактичних і потенційних споживачів кормових добавок) визначені підходи, що можуть бути використані при прогнозуванні параметрів попиту на кормові добавки та їх використання виробниками продукції тваринництва (с. 192-205).

Слід зазначити, що дисертантка приділила певну увагу розгляду проблем у розвитку ринку кормових добавок, галузі тваринництва загалом, пов'язаних з воєнним станом в Україні.

Аналіз змісту дисертаційної роботи засвідчує її структурно-логічну побудову. Основні теоретичні та практичні результати дослідження відображені послідовно та у повному обсязі.

5. Повнота викладу основних результатів в опублікованих працях, дотримання принципів академічної доброчесності

Одержані результати дослідження С. М. Темненко, що викладені в дисертаційній роботі, знайшли відображення в 10 наукових працях, з яких - 3 статті в наукових фахових виданнях України, у т. ч. 2 - одноосібні, 4 публікації в матеріалах наукових конференцій і форумів, 3 - в інших виданнях. Таким чином, вимоги МОН України щодо необхідної кількості та рівня наукових публікацій виконано.

Результати досліджень пройшли успішну апробацію на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Порушень академічної доброчесності в дисертаційній роботі не виявлено. Дисертація містить посилання на джерела запозичень теоретичних положень, тверджень, інформаційних матеріалів.

6. Дискусійні положення та зауваження. Даючи в цілому позитивну оцінку дисертаційній роботі С. М. Темненко, яка виконана на достатньо високому науковому рівні, слід зробити певні зауваження до викладеного матеріалу:

1. У дисертації наведено велику кількість інформації про імпорт в Україну окремих груп кормових добавок, однак стосується ця інформація

лише 2020 року. Доцільно було б проаналізувати відповідні показники в динаміці.

2. Дисертантка вживає терміни «ефективність ринку кормових добавок» (с. 166), ефективне функціонування ринку (с. 20, 35), однак не зазначає, які критерії відображають цю ефективність.

3. Авторка справедливо відзначає залежність перспектив розвитку виробництва кормових добавок в Україні від інвестицій у цей вид діяльності. Варто було навести конкретніші пропозиції щодо механізмів залучення таких інвестицій, детальніше обґрунтувати шляхи та засади їх надходження.

4. У п. 3.1 дисертації авторка обґрунтовує підходи та наводить власні міркування щодо прогнозування попиту на кормові добавки. Зрозуміло, що в умовах воєнного стану прогноз конкретних показників попиту вкрай ускладнений. Водночас у першому розділі дисертації варто було зазначити, які саме методи могли би бути застосовані для прогнозу таких показників на перспективу.

Висловлені зауваження не знижують цінності дисертаційної роботи та не впливають на її загальну позитивну оцінку.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Темненко Софії Миколаївни «Формування та розвиток ринку кормових добавок» є завершеним, самостійно виконаним науковим дослідженням на актуальну тему. Отримані результати дослідження та представлені рекомендації в сукупності сприяють вирішенню питань, пов'язаних з удосконаленням відносин між учасниками ринку кормових добавок, що сприятиме розширенню практики використання виробниками продукції тваринництва цих добавок, а в кінцевому підсумку нарощуванню обсягів та підвищенню ефективності виробництва продукції тваринництва.

Зважаючи на актуальність розглянутих в дисертаційній роботі завдань, наукову новизну, теоретичне обґрунтування принципів наукових положень, використання сучасних методів наукових досліджень, практичну значимість отриманих результатів, дисертаційна робота відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення

разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р. її авторка Темненко Софія Миколаївна заслуговує присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка».

Кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник
лабораторії економічних досліджень
та маркетингу Інституту кормів
та сільського господарства Поділля
НААН України

 — Н. А. Спринчук

*Підпис Спринчук Н.А. засвідчую
Головний архівець з кадрових питань*

 М.О. Козар